

щодо підвищення ефективності виконання бюджетних програм у загальному обсязі пропозицій;

- рівень усунення недоліків (порушень) і врахування рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності;

- питома вага вартості усунутих недоліків (порушень) і врахованих рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності в їхньому загальному обсязі.

Висновки

З метою підвищення дієвості і результативності державного фінансового контролю запропоновано розширити інформаційну базу системи планування контрольно-ревізійної роботи за рахунок залучення зовнішніх джерел, що дають змогу оцінювати ризики та ефективність операцій з державними фінансами і майном під час формування переліків

підприємств, установ і організацій для проведення контрольних заходів.

За результатами аналізу нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів ДКРС, розроблено систему показників (критеріїв) для оцінювання ефективності та ризиків операцій з державними фінансами і майном.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://me.kmu.gov.ua>
2. <http://www.spfu.gov.ua>
3. Дешко А. І., Каменська О. С., Слівак А. Є. Основні напрями розвитку та оцінка ефективності системи державного фінансового контролю // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України: Зб. наук. пр. – Вип. 6. – К.: ДНДІМЕ, 2005.

УДК 336.71:339.9 (477)

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

М. В. Литвин

Постановка проблеми. Одним із найбільш негативних проявів глобалізаційних процесів є виникнення глобальних фінансових криз. Криза 2008 р. є першою повномасштабною економічною кризою в умовах глобалізації. Кризові явища характеризуються високою швидкістю поширення (протягом одного-двох місяців криза охопила більшу частину Земної кулі); географічними межами (кризові явища проявилися практично в усіх країнах світу незалежно від ступеня розвитку економіки); глибиною (за короткий час перестали існувати такі банківські гіганти, як Fanny May, Freddie Mac, Salomon Brother). Україна стала далеко не першою державою, що зіткнулася з масштабною економічною кризою і кризою банківської системи зокрема. Дослідження основних передумов виникнення банківської кризи на рівні банківських систем країн світу та зокрема в Україні, аналіз основних тенденцій і проблем розвитку національної банківської системи на сучасному етапі дасть змогу сформулювати рекомендації щодо функціонування банківської системи України в умовах кризи.

Аналіз останніх наукових досліджень. З огляду

на актуальність дослідження функціонування банківських систем у кризових умовах багато іноземних і вітчизняних науковців і практиків присвятили свої роботи даній проблематиці. Теоретичні основи транснаціоналізації банківського капіталу в умовах глобалізації були закладені зарубіжними вченими: Е. Альтманом, М. Беретом, Р. Брейлі, Е. Бріггемом, Й. Гідді, М. Леві, С. Майерсом, Дж. Моссіном, М. Поттером тощо. Пошукам шляхів подолання глобальної фінансової кризи присвячена значна кількість наукових досліджень українських учених і науковців країн СНД, а саме: О. Дзюблюка, О. Барановського, В. Міщенко, С. Тігіпка, Ю. Уманціва, М. Кириченка, А. Савлука, А. Гідуляна, В. Литвицького, Г. Чибрикова, А. Дроб'язко, С. Науменкової, А. Анікіна, О. Васирика, А. Грязнова, Л. Дробозіна, І. Д'яконова, А. Єпіфанова, К. Павлюка, В. Попова та ін.

Слід зазначити, що поширення глобальних факторів впливу на банківську систему України зумовлюють необхідність постійного спостереження, аналізу та актуалізації вищезазначених досліджень, оскільки проблема розробки основних напрямів стратегії банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи залишається ще недостатньо дослідженою.

Мета роботи – аналіз тенденцій і проблем розвитку банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи та розробка основних напрямів стратегії банківської системи України в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківські кризи є закономірним явищем у динаміці роз-

виту економічної системи в цілому. У 1970 – 2007 рр. спеціалістами МВФ було ідентифіковано 124 банківські кризи [1], причому 24 з них доповнювалися валютною чи борговою кризами та класифікувалися як подвійні кризи, а 10 – аналітики МВФ визначили як потрібні системні банківські кризи. Фактично з кінця 2008 р. домінантним фактором розвитку світового господарства є глобальна фінансова криза, що, за визначенням багатьох експертів [2], не має собі рівних за масштабами з часів Великої депресії 1929 – 1933 рр. [3]. Нинішня криза характеризується системним характером, що проявляється в поєднанні циклічної, структурної, кредитної, фондової, банківської та соціальної криз, а також своїми глибиною та формами.

Залежно від масштабу та ступеня дестабілізуючого впливу на економіку можна виділити три типи банківських криз, зокрема ті, які [4]: характеризуються повномасштабною бюджетно-фінансовою дестабілізацією, що призводить до високої інфляції та демонетизації економіки; діють на макроекономічному рівні; розповсюджуються на мікроекономічний рівень. За визначенням Міжнародного банку розрахунків (МБР), можна вважати, що банківська криза відбулася, якщо в країні спостерігається прояв хоча б одного з чотирьох факторів: проблемні активи банків становлять більш як 2 % ВВП країни; сума коштів, необхідних для порятунку банківської системи, перевищує 2 % ВВП; у банківському секторі націоналізація набула масового характеру, банківські депозити заморожені, а влада вводить «банківські канікули»; центральний банк гарантує виплати населенню за всіма банківськими депозитами, не забезпечуючи своїх гарантій матеріально [1].

До основних передумов сучасної глобальної фінансової і банківської кризи відносять [1]: інтернаціоналізацію банківського капіталу та глобалізацію фінансів; стрімке зростання сектору фінансових послуг і збільшення їхньої маси порівняно з реальним сектором економіки; безконтрольне зростання обсягів іпотечного кредитування й масову сек'юритизацію наданих кредитів; підвищену міжнародну мобільність банківського капіталу; дерегуляцію глобальних фінансових ринків, а також відсутність ефективної глобальної координації в системі контролю та нагляду за банківською діяльністю; посилення глобальної інфляції; завершення чергового науково-технічного циклу; значну доларизацію світової економіки.

Основним каталізатором фінансової кризи в Україні прийнято вважати світову фінансову кризу. Однак під час вивчення передумов зародження та розвитку кризових явищ необхідно враховувати, що протягом останніх років ризики в діяльності вітчизняних банків стрімко зростали (кредитний, валютний, ризик ліквідності та ін.). Стурбованість аналітиків Fitch Ratings [5] викликають дуже високі темпи зростання спожив-

чого кредитування в нашій країні; зростання дисбалансу між попитом і пропозицією на вітчизняних товарних ринках, який компенсувався за рахунок споживчого імпорту; низький рівень диверсифікації експортної продукції, що фактично залишався незмінним протягом останніх 15 років [6]; відсутність чітко визначених державних пріоритетів інвестиційної політики; відсутність скоординованих дій, спрямованих на врегулювання нагромадження зовнішньої заборгованості суб'єктів господарювання.

Визначаючи сучасні тенденції і проблеми розвитку банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи, слід зазначити, що за станом на 01.10.2009 р. в 15 банках України діяла тимчасова адміністрація. У стані ліквідації перебуває 14 банків, з них 12 – ліквідуються за рішеннями НБУ, 2 – за рішеннями господарських (арбітражних) судів [7]. За станом на 1 лютого 2010 р. ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 180 банків.

Глобальна фінансова криза призвела до негативного темпу приросту зобов'язань банків України -5% (станом на 1.01.2010), що спостерігається вперше за останні десять років. Зобов'язання банків (рис. 1) за станом на 01.02.2010 становили 746,2 млрд. грн. Кошти фізичних осіб становлять 210,6 млрд. грн., або 28,2% загального обсягу зобов'язань, кошти суб'єктів господарювання – 113,8 млрд. грн., або 15,2%.

В умовах кризи відбувається стрімке зростання проблемних кредитів у портфелях банків. Так, на 01.01.2010 проблемні кредити банківської системи України становили 70 млрд. грн., або 9% усього кредитного портфеля (рис. 2). За станом на 01.02.2010 активи банків становили 870,9 млрд. грн., загальні активи – 985,1 млрд. грн. Більшу частину загальних активів становлять кредитні операції – 74,1%. Президент Асоціації українських банків О. Сугоняко вважає [8], що наприкінці 2010 р. частка проблемних кредитів може становити 18%, але якщо цей показник буде більше 25%, то це призведе до системної банківської кризи.

Забезпечення прибутковості діяльності – необхідною умовою фінансової стійкості та якісного розвитку банків для підвищення їхньої конкурентоспроможності на фінансових ринках – є одним із основних завдань для банків України в умовах глобальної фінансової кризи. Банківська система України в 2008 р. отримала найбільші за всі роки існування вітчизняної банківської системи обсяги прибутку: на 1.01.2009 р. вони становили 7304 млн. грн., що в 1,1 раз перевищує значення даного показника за 2007 р. – 6620 млн. грн. і в 14 раз – прибуток 2001 р. – 532 млн. грн. (рис. 3).

Під впливом глобальної фінансової кризи в січні 2010 р. доходи українських банків скоротилися на 13,9% і становили 11,1 млрд. грн. Витрати банків за звітний період скоротилися на 11,6% і стано-

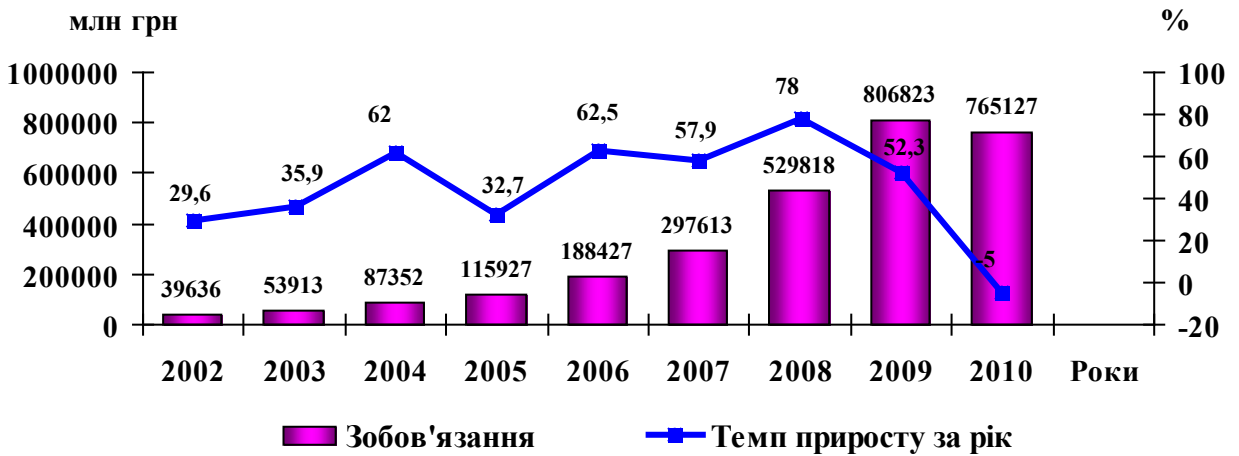

Рис. 1. Динаміка зобов'язань банків України станом на 1 січня [7]

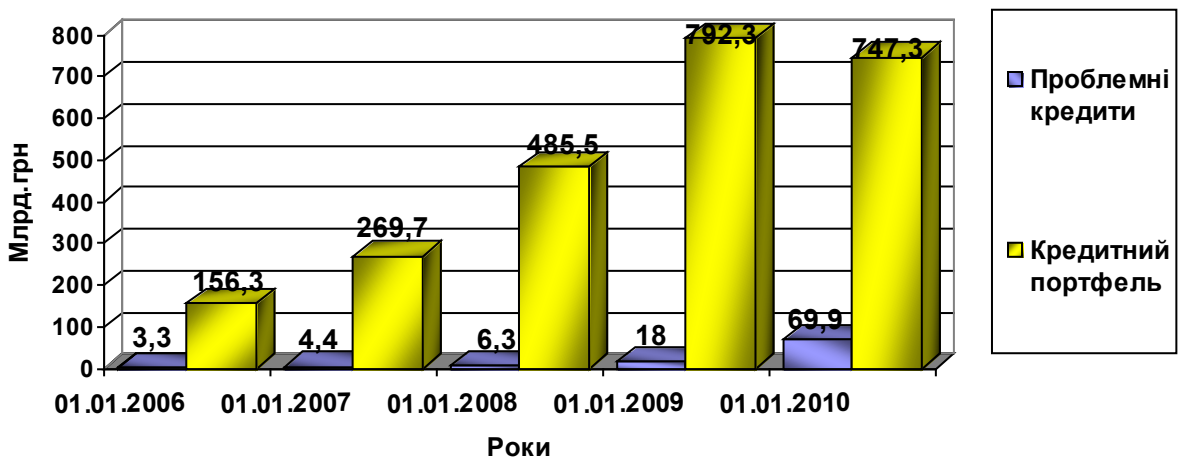

Рис. 2. Динаміка кредитного портфеля та проблемних кредитів банків України [7]

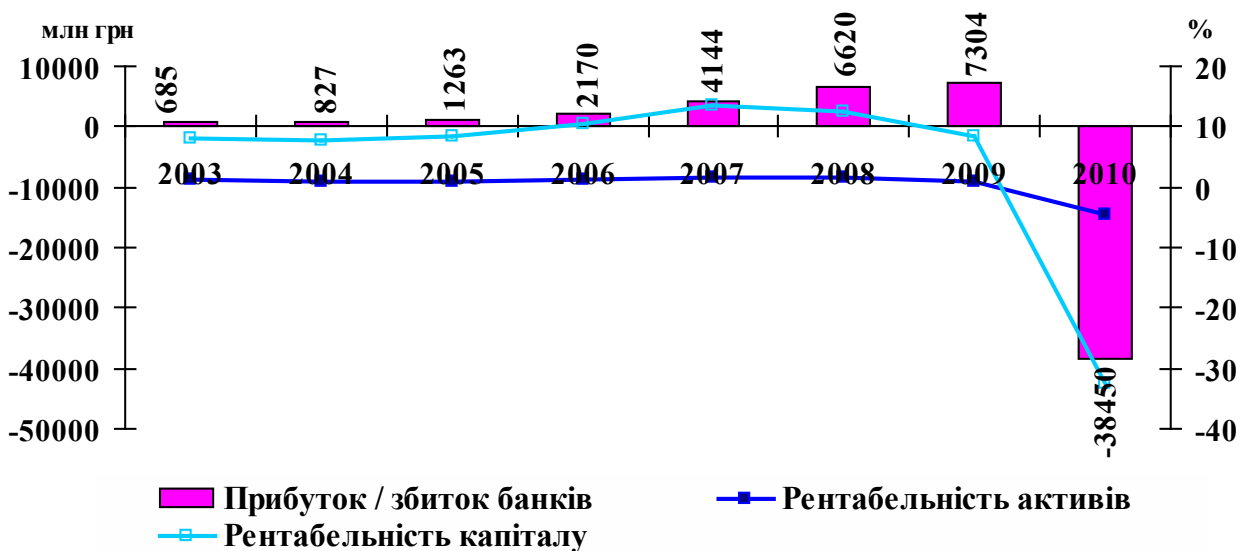

Рис. 3. Динаміка прибутку та рентабельності активів і капіталу банків, станом на 1 січня 2003 – 2010 рр. [7]

вили 11,6 млрд. грн. Негативний фінансовий результат за системою банків на 1 лютого 2010 р. становив 0,5 млрд. грн., збитки українських банків в 2009 р. – 38,45 млрд. грн.

На початку лютого 2010 р. найбільші українські банки обнародували фінансові звіти за 2009 р., згідно з якими вони або істотно скоротили прибуток, або отримали збитки. Так, найбільший в Україні Приватбанк (обсяг активів на кінець 2009 р. – більше 86 млрд. грн.) скоротив чистий прибуток на 18,68% до 1,05 млрд. грн. Четвертий за обсягом активів Райффайзен Банк Аваль закінчив 2009 р. із збитками 2,018 млрд. грн. Укрсоцбанк, що займає шосту позицію, у 2009 р. отримав прибуток у розмірі 126,8 млн. грн., що на 84% менше порівняно з 2008 р. У десятку найбільших банків України входить банк ВТБ, який отримав у 2009 р. прибуток у розмірі 456 тис. грн., що на 99% менше, ніж у 2008 р. Чистий збиток Укрсіббанку за 2009 р. становить 1,2 млрд. грн., Промінвестбанку – 2,75, ОТР банку 0,4, Альфа-банку – 0,35 млрд. грн. З десятки найбільших банків збільшив прибуток лише державний Ощадбанк – він заробив у 2009 р. 692,7 млн. грн., що на 26,5% більше порівняно з 2008 р. На думку експертів, 2010 р. буде також збитковим для більшості банків [8]. Аналіз показників рентабельності свідчить про значний негативний вплив світової глобальної фінансової кризи: рентабельність капіталу скоротилася на 0,85 % у 2008 р. і на 5,01% у 2009 р. порівняно з 2007 р. Станом на 1.01.2010 р. рентабельність активів має від'ємне значення -3,22 %, рентабельність капіталу -23,97 %. (дивись рис. 3).

Найбільшою проблемою у банківській системі України в умовах глобальної фінансової кризи є нестабільність банківської ліквідності, що з самого початку спричинили іноземні інвестори, які в умовах СФК спільно повернули свої кошти до національних економік для їхньої стабілізації і більшої захищеності. Такі дії іноземних інвесторів спровокували дії вітчизняних корпоративних клієнтів банків, які в короткі терміни конвертували значні фінансові ресурси і вивели їх за кордон. Посилились зазначені негативні тенденції банкрутством такого системного банку, як Промінвестбанк. Це підірвало довіру населення до банків як основного джерела фінансових ресурсів. Скорочення ресурсної бази банків зумовлено також і скороченням зовнішніх запозичень і значними виплатами за зовнішніми займами, оскільки недостатність ресурсної бази українських банків спричинила їхню фінансову залежність від міжнародних ринків капіталів через накопичення боргів. Крім того, на думку експертів таких міжнародних рейтингових агентств, як Standard & Poor's та Fitch [5], на зниження рівня ліквідності більшою мірою вплинули внутрішні фактори (слабка ресурсна база, нераціональна структура

та низький менеджмент ліквідності).

Заходи Національного банку в період кризи надали можливість зменшити її негативний вплив на банки та інших учасників економічних відносин. Зокрема, антикризові заходи НБУ забезпечили стабільне функціонування платіжної системи країни, дали змогу підтримати ліквідність банківської системи в умовах відтоку коштів клієнтів і ускладнення залучення коштів на міжбанківському ринку і зовнішніх фінансових ринках, а також зберегти дієздатну кредитну систему для забезпечення кредитування життєво важливих економічних проектів.

Висновки

Отже, глобальна фінансова криза вкрай негативно впливає на функціонування банківської системи України, тому слід розробити антикризову стратегію функціонування національної банківської системи, зокрема необхідно:

- продовжувати адаптацію банківського законодавства країни до світових вимог з метою підвищення конкурентоспроможності українських банків;
- створити максимально повну законодавчу базу функціонування банківської системи (загалом слід розробити понад 20 законопроектів, зокрема «Про банківську таємницю»);
- забезпечити режим чіткої узгодженості грошово-кредитної політики з вимогами зміцнення банківської системи та підвищення довіри до українських банків;
- сприяти досягненню збалансованості попиту і пропозиції грошей шляхом послідовного зниження ставки рефінансування НБУ і відповідно підвищення попиту суб'єктів підприємницької діяльності на позичкові кошти;
- сприяти підвищенню рівня управління активами і пасивами банків шляхом створення системи страхування ризиків;
- підвищити роль Національного банку України в забезпеченні стійкого розвитку банківської системи, запобіганні системних криз глобального характеру і масового банкрутства банків, які загрожують інтересам держави, суспільства, особи;
- забезпечити відповідальність банків за прийняті ними зобов'язання перед державою, іншими банками, фізичними та юридичними особами;
- упровадити заходи щодо забезпечення прозорості інформації про діяльність банків; сприяння поширенню та обміну інформації між ними, зокрема впровадження єдиного кредитного бюро;
- вивчати досвід зарубіжних країн і визначати можливість його використання в стратегії рекапіталізації банків України щодо безоплатної передачі 51% акцій проблемних банків державі в обмін на взяття відповідальності за фінансове оздоровлення банку;
- удосконалити економічні нормативи діяльності банків;

- запровадити заборону на видачу банками кредитів в іноземній валюті;

- передбачити в чинному законодавстві особисту відповідальність топ-менеджерів з агресивного менеджменту, який призводить до накопичення ризиків банку.

- упроваджувати більш гнучке управління курсом гривні з метою стабілізації банківської системи України;

- підтримувати позиції державних банків у різних сегментах фінансового ринку. Для реалізації державних інтересів доцільно насамперед забезпечити стійкість державних банків, зокрема через їхню капіталізацію.

Національний банк спільно з Міністерством фінансів України та іншими державними закладами мають стимулювати розвиток банків шляхом упровадження довгострокової стратегії розвитку банківського сектору. Тільки комплексний підхід і спільна праця регулятора, комерційних банків та їхніх асоціацій у вирішенні питань, пов'язаних з подальшим розвитком банківського сектору, нададуть можливість укріпити банківську систему України та запобігти наслід-

кам негативного впливу на Україну глобальної фінансової кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарицька, Ю. Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / І. Зарицька // Вісник НБУ, червень, 2009 р. – С. 20–29.

2. Глуценко В. В. Введение в кризисологию. Финансовая кризисология. Антикризисное управление / В. В. Глуценко. – М.: ИП Глуценко В. В., 2008. – 88 с.

3. Чибриков Г. Г. Содержание и арифметика финансового кризиса / Г. Г. Чибриков // Банковское дело. – 2008. – № 12. – С. 23–26.

4. Голикова Ю. Факторы возникновения банковских кризисов / Ю. Голикова, Н. Голикова // Банковское дело. – 2005. – С. 33.

5. Рейтингове агентство Fitch Ratings [Електронний ресурс] – режим доступу: www.fitchratings.com

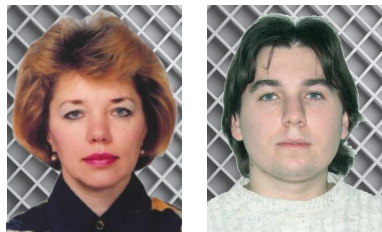
6. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи // Вісник НБУ, травень 2009 р. – С. 3–11.

7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу до інф.: http://www.bank.gov.ua/Bank_Supervision/dynamics.htm.

8. Сугоняко О. Доходы украинских банков в январе 2010 г. сократились на 13,9% / А. Сугоняко // http://www.rbc.ua/rus/top/show/dohody_ukrainskih_bankovv_yanvare_2010_g_sokratilis_na_13_9_18022010

УДК 35.078.3:629.431/432

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ РОЗПОДІЛЕНОЇ СИСТЕМИ ЗБИРАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПАСАЖИРОПОТІК У КИЇВСЬКОМУ МЕТРОПОЛІТЕНІ

Л. О. Левченко, канд. екон. наук,
В. В. Ярмола

Постановка задачі. З розвитком комп'ютерних технологій в Україні зростає й обсяг технологічних інновацій, які впроваджуються на підприємствах та в організаціях нашої держави. Подібні нововведення сприяють не тільки підвищенню ефективності та якості роботи, але й надають можливість на значно вищому рівні проводити узагальнення отриманої в процесі роботи інформації, аналізувати тенденції та принципи, що лежать в основі предметної сфери, та приймати виважені рішення, які визначають подальший шлях розвитку. Для цього необхідно, перш за все, забезпечити систему аналізу адекватними та актуальними даними, тобто інформацією про стан кожного еле-

мента системи в будь-який відрізок часу [1]. Розробка подібних комплексів є неординарним завданням для цілих колективів спеціалістів з електроніки та програмування. Особливого значення при цьому набуває архітектура системи [2]. Реальна практична експлуатація подібних систем передбачає необхідність вирішення величезної кількості завдань. Можливості, які надає така система, безпосередньо визначають ефективність роботи організації, де вона вводиться в експлуатацію. Саме тому при розробці систем особлива увага приділяється їхній працездатності в екстремальних умовах і можливості розширення функціональності без блокування роботи всього комплексу.